

VỊ TRÍ VIỆT NAM TRONG CHÍNH SÁCH CHÂU Á MỚI CỦA PHÁP

Ths. Võ Minh Hùng
Đại học Bà Rịa – Vũng Tàu

1. Chính sách châu Á của Pháp

Cộng hòa Pháp là một nước đang giữ vai trò đầu tàu của Liên minh Châu Âu (EU). Hiện Pháp là thành viên của nhóm G7, có nền kinh tế mạnh đứng thứ 4 trên thế giới sau Mỹ, Nhật Bản và Đức với một nền tảng công nghiệp và thương mại lớn, nền văn hoá, khoa học kỹ thuật tiên tiến và ngành du lịch phát triển nhanh. Với trình độ phát triển cao và truyền thống lịch sử lâu đời, nước Pháp đã từng ghi nhận nhiều dấu son rực rỡ trong lịch sử cận - hiện đại châu Âu và thế giới.

Chiến tranh Lạnh kết thúc, những chuyển biến mạnh mẽ của tình hình thế giới và những đảo lộn sâu sắc ở châu Âu đã buộc Pháp cũng như hầu hết các nước phương Tây khác phải điều chỉnh chính sách đối ngoại để đảm bảo lợi ích của mình trong tình hình mới. Tây Âu bước vào thời kỳ hậu Chiến tranh Lạnh, sự tan rã của Liên Xô và khối Vácxava tuy có làm giảm đi nguy cơ đe dọa từ phía Đông nhưng lại làm yếu đi chất keo dính trong quan hệ an ninh chính trị truyền thống giữa Mỹ và Tây Âu, đồng thời đặt Tây Âu, trong đó có Pháp, trước những nguy cơ mới có thể nảy sinh từ tình trạng bất ổn chính trị, xã hội kéo dài ở Liên Xô, Đông Âu, bùng nổ xung đột sắc tộc, nạn di cư bất

hợp pháp, nguy cơ phổ biến vũ khí hạt nhân từ kho vũ khí của Nga, Ucraina...

Trước tình hình đó, để duy trì vai trò cường quốc, Pháp chủ trương xây dựng một chính sách ngoại giao mang tính chất toàn cầu, tăng cường bành trướng ảnh hưởng của mình tới mọi khu vực trên thế giới. Pháp xác định cụ thể lợi ích chiến lược của mình là “đóng góp vào việc thiết lập dần dần một trật tự thế giới đa cực. Một sự cân bằng mềm dẻo hơn có thể thay thế sự khắc nghiệt của thế giới hai cực mà chúng ta phải chịu đựng trong gần 50 năm qua. Các cực mới sẽ là các cường quốc mới xuất hiện như Trung Quốc, Ấn Độ... nhưng cũng gồm các nhóm khu vực mới như ASEAN. Liên minh Châu Âu có thiên hướng trở thành một trong số các cực đó và chắc chắn sẽ trở thành một trong số 2 hoặc 3 cực lớn nhất của thế giới”¹. Để thực hiện lợi ích chiến lược này, ưu tiên số một trong chính sách đối ngoại Pháp là xây dựng thành công và củng cố vững chắc Liên minh Châu Âu (EU), coi EU là không gian phát triển quan trọng nhất để Pháp tranh giành ảnh hưởng, là chỗ dựa tạo

¹ Diễn văn của Tổng thống Pháp Jacques Chirac tại Singapore ngày 29/2/1996 – *Politique Étrangère de la France*, Janvier/Février 1996, tr.17, 24, 25, 29, 144, 257, 260.

sức mạnh về kinh tế và chính trị cho Pháp thực hiện tất cả các đường lối đối ngoại và chỉ thông qua EU, Pháp mới có sức mạnh và vai trò trên thế giới. Ngoài khu vực châu Âu là ưu tiên số một trong chính sách đối ngoại của Pháp, châu Á cũng là đối tượng được Pháp đặc biệt coi trọng trong việc thực hiện lợi ích chiến lược thông qua hợp tác kinh tế và tập hợp lực lượng. Điều đó được thể hiện qua việc hoạch định “*Chính sách Châu Á mới*” của Pháp năm 1994.

Pháp đã có mặt rất sớm tại châu Á, nhưng do không có chính sách nhất quán và do khả năng có hạn nên đã bỏ lỡ nhiều cơ hội và không tận dụng được ưu thế về sự có mặt sớm này. Sau thất bại ở chiến tranh Đông Dương, vai trò của Pháp ở Châu Á - Thái Bình Dương trở nên mờ nhạt. Chiến tranh Lạnh kết thúc, với sự phát triển mạnh mẽ về kinh tế và những thay đổi trong cục diện chính trị ở châu Á, cộng với xu thế toàn cầu hoá được đẩy mạnh, Pháp ngày càng thấy rõ lợi ích của mình trong khu vực này. Điều này đã làm cho Pháp nhìn nhận lại vai trò của châu Á và dần dần điều chỉnh chính sách đối với khu vực. Pháp cũng như châu Âu, từ lâu luôn “*e ngại châu Á, thậm chí có lúc đã nghi ngờ cả về sự tồn tại thế giới châu Á. Họ nghĩ rằng sự phát triển mạnh mẽ của châu Á đảo lộn diễn ra ở đây là những mối lo lắng cho họ, cho việc làm, cho cuộc sống,*

cho tương lai của họ”². Thái độ đó dần dần biến mất, nhất là sau Chiến tranh Lạnh. Nước Pháp đang nhận ra rằng châu Á ngày nay đã có một sự phồn vinh thật sự, “*một sự chuyển biến kỳ diệu và điều cấp thiết là phải nhìn nhận châu Á với một cách nhìn mới, một cách nhìn của sự hiểu biết, sự ngưỡng mộ và của lợi ích khi mà một nửa thế giới đang tồn tại ở đây và đạt được tốc độ tăng trưởng cao nhất thế giới, trên dưới 10%/năm. Chính ở nơi đây có việc làm, tăng trưởng, quyền lực và tiến bộ của nước Pháp*”³. Trong những năm cuối của nhiệm kỳ của Tổng thống Pháp Francois Mitterrand, những chuyển biến trong chính sách đối với Châu Á - Thái Bình Dương được thể hiện qua kế hoạch phục hồi lại ảnh hưởng ở Đông Dương, đẩy mạnh quan hệ kinh tế với ASEAN bằng cách khuyến khích các công ty Pháp đầu tư vào Singapore, Indonesia, Malaysia, Việt Nam, cải thiện quan hệ với Trung Quốc. Pháp có chính sách tăng cường viện trợ cho Đông Dương, duy trì những quan hệ truyền thống vốn có trong lịch sử, muốn Đông Dương trở thành bàn đạp, chỗ đứng phục vụ cho chính sách châu Á của mình. Với chuyến thăm Việt Nam và Campuchia vào tháng 2/1993 của Tổng thống Pháp F.Mitterrand khi Mỹ chưa bỏ cấm vận đối với Việt Nam, Pháp được đánh

² Nt.

³ Nt..

giá là nước đi trước Mỹ một bước. Đây được coi là xuất phát điểm cho những điều chỉnh chính sách của Pháp đối với châu Á. Những điều chỉnh cơ bản có tính chất bước ngoặt trong chính sách của Pháp đối với khu vực phát triển năng động đầy tiềm năng này thật sự diễn ra kể từ khi Tổng thống Pháp Jacques Chirac lên cầm quyền. Chính Tổng thống J.Chirac cũng phải thừa nhận: “*Đông Á đã phát triển theo một con đường độc đáo bắt đầu từ sự đột phá thần kỳ của Nhật Bản trở thành cường quốc kinh tế số 2 thế giới. Nhiều nước công nghiệp khác cũng xuất hiện, khu vực Đông Á đã biết cách duy trì tốc độ tăng trưởng đặc biệt của mình, một sự tăng trưởng gây ấn tượng cho toàn thế giới*”⁴.

Pháp thực sự muốn cải thiện mối quan hệ với châu Á để tăng cường xuất khẩu của Pháp sang khu vực được coi là khu vực kinh tế năng động nhất và thị trường lớn nhất thế giới hiện nay. Để thực hiện chính sách châu Á mới của mình, Pháp không ngừng cải thiện hình ảnh vốn bị tổn thương do các cuộc chiến tranh Đông Dương, do các cuộc thử nghiệm hạt nhân tại Nam Thái Bình Dương. Tổng thống J.Chirac khẳng định, năm nay Pháp sẵn sàng ký Hiệp ước Cấm hoàn toàn vũ khí hạt nhân trên cơ sở “*giải pháp số 0*” và tháng 3/1996, Pháp ký Nghị định thu thiết lập khu vực phi hạt nhân ở Nam Thái Bình

Dương và Pháp cũng có thái độ xây dựng đối với Hiệp ước Đông Nam Á không có vũ khí hạt nhân ký tại Băng Kốc (Thái Lan) tháng 12/1995⁵.

Đặc biệt những điều chỉnh cơ bản này được thể hiện rõ nét hơn trong bài Diễn văn của Tổng thống J.Chirac về “*Chính sách Châu Á mới*” của Pháp trong chuyến thăm Singapore ngày 29/2/1996, trước khi dự Hội nghị thượng đỉnh Á – Âu (ASEM I), “*Ông thừa nhận rằng số phận Á – Âu đã từng gặp nhau, nhưng trước đây châu Âu đối xử không bình đẳng, không tôn trọng châu Á và nửa thế kỷ khá là thờ ơ và lạnh nhạt giữa hai châu lục đã trôi qua, do không hiểu nhau, giữ định kiến và nhìn nhận nhau bằng hình ảnh sai lệch. Nay đã đến lúc hai bên cần hiểu nhau, nhìn nhận vị thế của nhau và những gì mà hai bên có thể cùng nhau làm... Hai châu lục có thể bổ sung cho nhau về khoa học - kỹ thuật, về cơ sở hạ tầng, đầu tư, dịch vụ. Châu Âu còn cần đến châu Á và ngược lại châu Á cũng cần châu Âu*”⁶. Bài diễn văn này đánh dấu sự điều chỉnh lớn trong chính sách của Pháp đối với châu Á thời kỳ sau Chiến tranh Lạnh là định hướng cho mọi quan hệ kinh tế, chính trị, văn hoá của Pháp đối với khu vực này.

⁵ Tuần báo Quốc tế (1996), “*Pháp đổi cách nhìn về châu Á*”, số 12, ngày 20- 26/3, tr. 3.

⁶ Nt.

⁴ Nt.

Hai mục tiêu chủ yếu của chính sách này là tăng cường sự có mặt về kinh tế và phát huy vai trò chính trị năng động hơn bằng việc duy trì đối thoại chính trị thường xuyên đối với các nước trong khu vực.

+ Tăng cường sự có mặt về kinh tế:

Pháp nhận thấy rõ sự cần thiết phải bổ sung cho nhau giữa kinh tế Pháp và kinh tế các nước châu Á, nhằm khắc phục tình trạng trì trệ trong quan hệ kinh tế của Pháp đối với khu vực này. Hiện nay, sự hiện diện về kinh tế ở châu Á còn rất khiêm tốn. Thị phần của Pháp chỉ mới chiếm 7% tổng kim ngạch nhập khẩu và đầu tư chỉ chiếm 2% tổng sản phẩm trong khu vực châu Á. Bạn hàng lớn nhất của Pháp ở Đông Nam Á là Singapore cũng chỉ xếp thứ 25 trong số các bạn hàng của Pháp. Đầu tư của Pháp vào Việt Nam cũng chỉ chiếm 2-3% tổng vốn đầu tư vào Việt Nam. Trước tình hình đó, cộng với sự hồi thúc của giới doanh nghiệp Pháp, các nhà lãnh đạo đã quan tâm đẩy mạnh quan hệ kinh tế với châu Á, đặc biệt là Đông Nam Á. Pháp xác định mục tiêu cụ thể trong vòng 5 năm tới là đẩy mạnh kim ngạch xuất khẩu sang châu Á đang từ 7% (1996) lên 10%, hướng mạnh hoạt động xuất khẩu vào các nước Đông Nam Á mà điểm tựa là Singapore và Việt Nam. Trong 10 năm tới Pháp phấn đấu tăng gấp 3 lần thị phần của mình ở khu vực

này: từ 2% lên 6%⁷ và hiện nay số dự án đầu tư FDI của Pháp tại Việt Nam là 294 với tổng số vốn đầu tư lên đến 2,9 tỷ USD⁸. Trung Quốc được chọn là mục tiêu chính để mở rộng thị trường cho hàng hoá Pháp ở châu Á. Những lĩnh vực trọng điểm cho thương mại và đầu tư của Pháp ở Đông Á bao gồm: thuỷ lực, năng lượng, điện tử, hàng hoá cao cấp được tiêu thụ nhanh... Ngoài ra, Chính phủ Pháp khuyến khích hoạt động tuyên truyền nhằm cải thiện hình ảnh của công nghiệp Pháp bằng việc tổ chức triển lãm, giới thiệu sản phẩm ở nhiều trung tâm kinh tế và thành lập trung tâm buôn bán tại Singapore.

+ Phát huy vai trò chính trị năng động hơn bằng việc duy trì đối thoại thường xuyên với các nước trong khu vực.

Sau Chiến tranh Lạnh, Pháp ngày càng thấy rõ vai trò quan trọng của châu Á trong quan hệ chính trị quốc tế khi nhận định rằng: *"Chiến tranh Lạnh chấm dứt đã khiến châu Á và châu Âu phải đương đầu với trách nhiệm của mình. Không có một bức tường thép nào, không có một lý do gì để biện hộ cho việc giao trách nhiệm phòng thủ của chúng ta cho người khác. Châu Á không còn là một liên minh bên kia của "thế giới tự do" đối đầu với Liên Xô nữa. Châu Á cũng không còn bị tê liệt và chia rẽ bởi kiểu suy luận này*

⁷ Xem footnote 1.

⁸ <http://fia.mpi.gov.vn> (Cục Đầu tư nước ngoài).

với khối kia nữa. Châu Á đang tiến bước tới quan hệ cân bằng mới của mình. Bên cạnh Nhật Bản, nước có triển vọng giữ một ghế thường trực tại Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc, là Trung Quốc mà quy chế một cường quốc chính trị đã được thừa nhận đang nhanh chóng tự khẳng định như là một trong các nền kinh tế chủ chốt trên thế giới”⁹.

Không những thế, Pháp còn cho rằng trong thế giới đa cực, châu Á sẽ là một cực mới có vai trò chính trị tương xứng với tiềm năng kinh tế của mình, châu Âu và châu Á phải cùng nhau phấn đấu giữ thế cân bằng của hệ thống quốc tế, cơ cấu lại trực quan hệ giữa hai châu lục này vì nó còn đang được xem là một trục yếu kém trong tam giác châu Mỹ - châu Âu - châu Á.

Với đánh giá trên, Pháp coi châu Á là một địa bàn quan trọng trong việc thiết lập quan hệ đối tác chính trị chiến lược và tập hợp lực lượng cho những ưu tiên lớn của chính sách đối ngoại trong thời kỳ quá độ xây dựng trật tự thế giới mới. Do đó, Pháp tích cực triển khai chính sách lớn đối với châu Á và coi đây là “biên giới mới” trong chính sách đối ngoại của mình. Một mặt Pháp tăng cường quan hệ với các cường quốc trong khu vực như: Trung Quốc, Nhật Bản, Ấn Độ, nâng các quan hệ này lên thành quan hệ đối tác chiến lược trong thế kỷ XXI.

Khẳng định một thế giới đa cực, bác bỏ vai trò siêu cường duy nhất của Mỹ, qua đó Pháp khẳng định vai trò của mình cũng như các cực khác. Mặt khác, Pháp không ngừng mở rộng quan hệ với các nước ASEAN, các nước công nghiệp mới NICS (Hàn Quốc, Hồng Kông, Đài Loan, Singapore...), đồng thời chú trọng đến quan hệ với các nước Đông Dương, nhất là đối với Việt Nam, coi đây là cửa ngõ tự nhiên để Pháp vào châu Á.

Mục tiêu duy trì đối thoại chính trị thường xuyên được thể hiện qua hàng loạt hoạt động ngoại giao song phương của Pháp đối với các đối tác trong khu vực với cơ chế mềm dẻo hơn, thực dụng hơn, tránh đề cập đến vấn đề nhạy cảm có thể ảnh hưởng đến những quan hệ này như vấn đề nhân quyền. Cụ thể đối với Trung Quốc, Pháp đã từng tuyên bố tạm dừng quan hệ chính trị, ngừng trao đổi các chuyến thăm cấp cao do sự kiện Thiên An Môn mùa xuân 1989. Nhưng sau đó không lâu, Pháp đã có những biện pháp nói lòng với chuyến thăm Trung Quốc của Ngoại trưởng R.Dumas tháng 4/1991, Pháp thấy “cần phải khôi phục đối thoại với Trung Quốc bởi vì đất nước này có một vị thế quan trọng ở châu Á, bởi vì Trung Quốc có vai trò đáng kể trong các vấn đề quốc tế lớn và cũng bởi vì Trung Quốc đang trở thành cường quốc kinh tế”¹⁰. Hơn nữa, Pháp còn tích cực tham gia Hội nghị thượng đỉnh

⁹ Xem chú thích 1.

¹⁰ Nt.

Á – Âu (ASEM), kêu gọi các nước châu Á – châu Âu tăng cường hơn nữa sự hợp tác của mình.

Trong lĩnh vực an ninh khu vực, ngoài sự tham gia của EU và ARF (Diễn đàn An ninh khu vực ASEAN), Pháp có tham vọng muốn tham gia với tư cách quốc gia để chia sẻ quyền lực được bàn bạc và giải quyết những vấn đề an ninh khu vực. Do đó, Pháp luôn bày tỏ một cách công khai ý muốn tham gia một cách đầy đủ vào ARF “*phạm vi mới về các hoạt động chiến lược cần thúc đẩy chúng ta tăng cường mạnh mẽ hơn cuộc đầu tư về an ninh, chúng ta hãy cùng nhau trao đổi các phân tích và dự báo. Chúng ta hãy cùng nhau phấn đấu cho việc hình thành một thể giới ổn định hơn. Trong tinh thần này, Pháp hy vọng có thể tham gia một cách đầy đủ vào Diễn đàn An ninh khu vực ASEAN*”¹¹.

2. Vị trí của Việt Nam trong Chính sách Châu Á mới của Pháp

Như chúng ta đã biết, Việt Nam từ lâu là một nước có vị trí địa chiến lược hết sức quan trọng ở khu vực Châu Á – Thái Bình Dương nói chung và Đông Nam Á nói riêng, ngày càng đóng vai trò và vị thế cao trong khu vực cũng như trên trường quốc tế, là thành viên chính thức của ASEAN, APEC, ASEM, WTO... và vốn có mối quan hệ truyền thống với Pháp. Vì vậy, Việt Nam

được giới lãnh đạo Pháp chọn là một trong những chiếc cầu nối, là cửa ngõ để Pháp xâm nhập và thiết lập ảnh hưởng tại châu lục này. Như Đại sứ Pháp Claude Blanchemaison ở Việt Nam khẳng định nhân dịp Tổng thống F.Mitterrand thăm Việt Nam tháng 2/1993: “*Việt Nam sắp trở thành một con Rồng kinh tế nhỏ, một con Hồ đang vươn mình... Nước Pháp có một chính sách ở Việt Nam, một chính sách hợp tác lâu bền, toàn diện và đa dạng, chính sách này từ nay đã ăn sâu cắm rễ vào các sự việc, bất chấp mọi đổi thay của thời cuộc*”. Sang năm 1994, Đại sứ Pháp Jean Francois Nougarede lại khẳng định: “*Chính sách Việt Nam (của Pháp) được suy tính trên quy mô khu vực... Chính sách này mang lợi ích cho cả hai nước, Pháp có thể giúp Việt Nam phát triển và xây dựng mối quan hệ tốt đẹp với châu Âu. Để đáp lại, Việt Nam giúp Pháp có lại chỗ đứng trong khu vực châu Á. Đó là một bàn đạp cho sự trở lại châu Á của Pháp*”¹². Đến năm 2004, nhân chuyến thăm Việt Nam, Tổng thống Pháp Jacques Chirac tiếp tục khẳng định: “*Pháp coi việc phát triển quan hệ với Việt Nam là một ưu tiên trong chính sách của Pháp đối với khu vực châu Á và tiếp tục hỗ trợ công cuộc đổi mới, hội nhập kinh tế quốc tế của Việt Nam*”¹³.

¹² Tuần báo Quốc tế (1998), “*Đặc san xuân Ất Dậu 1998*”, tr. 32 - 37.

¹³ Tuần báo Quốc tế (2004), “*Thất chặt niềm tin, thất chặt tình anh em*”, số 4, ngày 7-13/10, tr. 2.

Trong cuộc họp báo sáng 24/3/2010 tại Hà Nội, nhân dịp nhận nhiệm kỳ công tác ở Việt Nam, Đại sứ Pháp Francois Girault khẳng định, Pháp coi Việt Nam là cửa ngõ vào ASEAN¹⁴.

Thật vậy, thông qua Việt Nam, Pháp có thể đẩy mạnh quan hệ hợp tác với ASEAN, giúp Pháp đa phương hoá quan hệ chính trị, đối ngoại của mình trong điều kiện toàn cầu hoá, tăng cường sự hiện diện chính trị và an ninh của mình ở châu Á. Đồng thời còn giúp Pháp tạo thế cân bằng với Mỹ, Nhật Bản, Trung Quốc... tại khu vực Châu Á – Thái Bình Dương, góp phần mang lại hòa bình, ổn định chính trị cho hai lục địa Á – Âu cũng như trên thế giới. Mặt khác, Việt Nam là nước đang phát triển, đang chuyển đổi và hội nhập tích cực vào nền kinh tế thế giới với dân số hơn 80 triệu người, lực lượng lao động dồi dào, giá nhân công rẻ, tay nghề cao và được đánh giá là một trong những nền kinh tế phát triển năng động và tương đối ổn định trên thế giới hiện nay. Trong năm 2009, mặc dù trải qua những khó khăn do ảnh hưởng của cuộc khủng hoảng kinh tế - tài chính toàn cầu, Việt Nam vẫn vượt qua khó khăn và đạt được những thành tích ấn tượng. Tốc độ tăng trưởng dự kiến hơn 5,2%. Việt Nam là nước đứng đầu thế giới về xuất khẩu hạt điều, là quốc gia xuất khẩu gạo lớn thứ

hai thế giới với số liệu xuất khẩu năm nay dự kiến đạt gần 6 triệu tấn. Việt Nam cũng là nước đứng thứ hai về xuất khẩu cà phê và là nước xuất khẩu thủy sản lớn.

Thế mạnh của Việt Nam là tình hình chính trị, xã hội ổn định, môi trường đầu tư thông thoáng, cởi mở. Tính đến nay, sau hơn 22 năm thực hiện Luật Đầu tư trực tiếp nước ngoài, Việt Nam thu hút hơn 174 tỷ USD vốn đăng ký đầu tư vào 10.800 dự án. Con số vốn viện trợ ODA đạt mức kỷ lục 8,06 tỷ USD cho năm 2010 đưa ra tại Hội nghị các nhà tài trợ cho Việt Nam vừa qua đã khẳng định sự tin tưởng của các quốc gia, các tổ chức, định chế tài chính quốc tế vào tiềm năng phát triển tươi sáng của Việt Nam¹⁵.

Đặc biệt, Việt Nam còn là một thị trường rộng lớn hơn với mối liên kết với các thị trường ASEAN – AFTA, ASEAN + 3 (Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc), giúp cho các nhà đầu tư và doanh nghiệp Pháp tiếp cận với khu vực thị trường quan trọng này, từ đó ngày càng thâm nhập sâu vào thị trường Châu Á – Thái Bình Dương và tăng cường khả năng cạnh tranh với các nước như Mỹ, Đức, Nhật Bản...

Có thể nói, Việt Nam là một lá bài kinh tế của Pháp và giúp Pháp thâm nhập ngày càng sâu vào khu vực này. Đại sứ quán Pháp ông Serge Regallaise đã phát biểu trong cuộc

¹⁴ <http://www.vietnamembassy-france.org/vi/> (Đại sứ quán CHXHCN Việt Nam tại Cộng hòa Pháp).

¹⁵ Nt.